



УДК 159.923:316.6

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6\(60\)-1182-1194](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6(60)-1182-1194)

**Борець Юлія Василівна** кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Пенітенціарної академії України, м. Чернігів, тел.: (063) 495-27-92, <https://orcid.org/0000-0002-7501-8606>

**Гірченко Олена Леонідівна** кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної, вікової і соціальної психології Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, <https://orcid.org/0000-0003-3908-3010>

## СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНФЛІКТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ ІЗ РІЗНИМИ ТИПАМИ АКЦЕНТУАЦІЇ

**Анотація.** У статті розглянуто актуальну проблему конфліктної поведінки підлітків через призму соціально-психологічних чинників та індивідуально-типологічних особливостей особистості, зокрема акцентуацій характеру. Акцент зроблено на визначенні взаємозв'язку між типами акцентуацій і схильністю до конфліктної поведінки в підлітковому віці — періоді, що супроводжується активною соціалізацією, формуванням «Я-концепції» та посиленням прагнення до автономії.

Значну увагу приділено аналізу підходів до класифікації акцентуацій (зокрема за Личком), а також особливостям емоційної регуляції, міжособистісної взаємодії та соціального оточення підлітків із різними типами акцентуації (гіпертивного, сенситивного, циклоїдного, лабільного, демонстративного, дистонічного тощо). Визначено, що певні типи акцентуацій більшою мірою схильні до проявів конфліктності внаслідок високого рівня емоційної збудливості, зниженої толерантності до фрустрації, труднощів в адаптації до соціальних норм або підвищеної потреби у визнанні.

Дослідження також охоплює соціально-психологічні чинники, які можуть посилювати або послаблювати конфліктність: стиль сімейного виховання, комунікативна компетентність, рівень соціальної підтримки, наявність стресогенних ситуацій у навчальному середовищі. Показано, що деструктивна взаємодія з однолітками або дорослими, відсутність ефективних стратегій подолання конфліктів та низький рівень саморефлексії суттєво ускладнюють формування конструктивних моделей поведінки у конфліктних ситуаціях.

У підсумку, наголошується на доцільності диференційованого підходу до профілактики та корекції конфліктної поведінки у підлітків, що враховує не



лише зовнішні соціальні умови, але й внутрішні психологічні особливості особистості.

**Ключові слова:** підлітки, конфліктність, акцентуація характеру, соціально-психологічні чинники, комунікативні навички, емпатія.

**Borets Yuliia Vasylivna** PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology, Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, tel.: (063) 495-27-92, <https://orcid.org/0000-0002-7501-8606>

**Hirchenko Olena Leonidivna** PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of General, Developmental and Social Psychology, National University “Chernihiv Collegium” named after T. H. Shevchenko, Chernihiv, <https://orcid.org/0000-0003-3908-3010>

## **SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF CONFLICT BEHAVIOR IN ADOLESCENTS WITH DIFFERENT TYPES OF CHARACTER ACCENTUATIONS**

**Abstract.** The article addresses the pressing issue of adolescent conflict behavior through the lens of socio-psychological factors and individual typological personality traits, particularly character accentuations. The emphasis is placed on identifying the correlation between types of accentuations and the propensity for conflict behavior during adolescence—a critical developmental stage marked by active socialization, the formation of self-concept, and a growing desire for autonomy.

Special attention is given to the analysis of approaches to the classification of accentuations (particularly by Lichko), as well as to the specific features of emotional regulation, interpersonal interaction, and the social environment of adolescents with different types of character accentuations (e.g., hyperthymic, sensitive, cycloid, labile, demonstrative, dysthymic, and others). It is determined that certain types of accentuations are more prone to conflict manifestations due to a high level of emotional excitability, low frustration tolerance, difficulties in adapting to social norms, or an increased need for recognition.

The study also explores socio-psychological factors that can either intensify or mitigate conflict behavior: parenting styles, communication competence, the level of social support, and the presence of stress-inducing situations in the educational environment. It is shown that destructive interactions with peers or adults, a lack of effective conflict-resolution strategies, and a low level of self-reflection significantly hinder the development of constructive behavioral models in conflict situations.

In conclusion, the authors emphasize the importance of a differentiated approach to the prevention and correction of conflict behavior in adolescents, which considers



not only external social conditions but also internal psychological characteristics of the personality. The paper suggests directions for psychological and pedagogical support focused on developing emotional intelligence, non-violent communication skills, and self-reflection.

**Keywords:** adolescents, conflict behavior, character accentuation, socio-psychological factors, communication skills, empathy.

**Постановка проблеми.** Підлітковий вік є критичним етапом формування особистості, коли інтенсивно розвиваються емоційно-вольова сфера, самосприйняття та соціальна взаємодія. Однією з ключових психологічних особливостей цього періоду є акцентуації характеру – надмірне загострення окремих рис, що може зумовлювати певні форми поведінки, зокрема схильність до конфліктності. Конфліктна поведінка підлітків є складним явищем, що визначається взаємодією внутрішніх (особистісних) і зовнішніх (соціальних) факторів, які потребують глибокого соціально-психологічного аналізу.

Одним із головних чинників конфліктності є особливості темпераменту та характеру, які значною мірою визначають стиль спілкування, способи реагування на стресові ситуації та рівень емоційного самоконтролю. Наприклад, підлітки з гіпертичним типом акцентуації демонструють надмірну активність, імпульсивність та прагнення до лідерства, що може призводити до частих конфліктів через бажання домінувати. Водночас підлітки з тривожно-уникливим типом акцентуації уникають відкритих конфліктів, однак можуть проявляти приховану агресію або внутрішню напруженість у ситуаціях, що викликають стрес.

Соціальні чинники також відіграють важливу роль у формуванні конфліктної поведінки підлітків. Насамперед, сімейне середовище є ключовим фактором розвитку особистості. Дефіцит емоційної підтримки, надмірна авторитарність або, навпаки, всюдозволеність батьків можуть провокувати підвищену агресивність або тривожність у підлітків. Дослідження підтверджують, що діти з дисфункціональних сімей частіше демонструють девіантну та конфліктну поведінку через незадоволеність базовими потребами у безпеці та прийнятті.

Важливим соціальним чинником є також шкільне середовище, у якому підлітки активно взаємодіють із однолітками та педагогами. Наявність булінгу, низький рівень довіри між учнями, відсутність механізмів мирного вирішення конфліктів сприяють підвищенню рівня агресивності та соціальної ізоляції. Наприклад, підлітки з демонстративним типом акцентуації можуть використовувати конфлікт як засіб привернення уваги, тоді як підлітки з дистимним типом акцентуації схильні до уникнення соціальних контактів та самозакриття.

Ще одним важливим аспектом є вплив медіа та соціальних мереж. Сучасні підлітки часто черпають моделі поведінки із віртуального простору, де агресія та



конфронтація нерідко романтизуються або подаються як ефективні стратегії досягнення цілей. Особливо це позначається на підлітках із нестійким типом акцентуації, які схильні до наслідування зовнішніх моделей поведінки та легко піддаються впливу соціального середовища.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика акцентуацій характеру має глибоке підґрунтя в науковій спадщині, зокрема в працях таких дослідників, як Е. Фромм, Е. Шелдон, А. Шостром, Е. Кречмер та інші. У сучасних умовах соціальних змін і зростаючих викликів проблема набуває особливої актуальності через зростання явищ психологічної дезадаптації. Акцентуйовані риси характеру здатні значно впливати на поведінку особистості, зокрема у конфліктогенних ситуаціях, сприяючи підвищенню рівня конфліктності.

На думку сучасних українських дослідників, зокрема Д. Бондарчука та Н. Проскурки, дослідження акцентуацій не може бути повноцінним без паралельного аналізу феномена конфліктності, який відіграє важливу роль у формуванні міжособистісної взаємодії підлітків. Вивчення конфліктної поведінки стало предметом наукового інтересу багатьох зарубіжних фахівців, серед яких Р. Блейк, М. Айвенема, Р. Мертон, Дж. Мутон, К. Томас.

Водночас значний внесок у розробку цієї проблематики здійснили й українські вчені: Л. Долінська, Л. Карамушка, Г. Ложкін, М. Пірен, Н. Пов'якель та інші. Їхні праці зосереджені на вивченні психологічних механізмів конфліктної поведінки, соціально-психологічних умов її прояву та можливостей профілактики в умовах сучасного освітнього й соціального простору.

**Мета статті** - теоретичне обґрунтування та експериментальне вивчення взаємозв'язку між типами акцентуації характеру та особливостями прояву конфліктної поведінки в підлітковому віці.

**Виклад основного матеріалу.** Підлітковий вік - це взагалі період серйозних криз, тому в цьому віці в силу складності і суперечливості особливостей організму, що росте, внутрішніх і зовнішніх умов його розвитку можуть виникати ситуації, що порушують нормальний хід розвитку особистості, створення об'єктивних передумов для виникнення агресивної та конфліктної поведінки. На основі викладеного можна визначити компоненти конфліктної поведінки акцентуйованих підлітків, які ляжуть в основу формуючого експерименту.

Вибіркою дослідження були 60 учнів ліцею № 15 Управління освіти Чернігівської міської ради віком 15-18 років. Під час експериментального дослідження використовувалися такі емпіричні методи: тестування, констатуючий експеримент та корекційна робота (формуючий експеримент), методи обробки даних (узагальнення та систематизація якісних та кількісних даних емпіричного дослідження), метод математичної статистики (кореляційний аналіз). К. Пірсона, рангова кореляція).



Метою нашого дослідження було дослідити вплив акцентуацій характеру на прояв поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях. Це експериментальне дослідження включало дві частини: констатуючий експеримент і психологічну корекцію.

Ще одним важливим компонентом дослідження є визначення типів поведінки у конфліктних ситуаціях за К. Томасом та типів спрямованості поведінки у конфліктах за Т. Лірі, які досліджувалися за допомогою наступного псиодіагностичного інструментарію:

- 1) психодіагностичний опитувальник А. Личка;
- 2) опитувальник Г. Шмішека для визначення типу акцентуації характеру;
- 3) методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі;
- 4) тест К. Томаса «Поведінка в конфліктній ситуації».

Перш ніж аналізувати результати емпіричного дослідження впливу акцентуацій характеру підлітків на поведінку в конфліктних ситуаціях, проведемо аналіз виявлення загострених (акцентуєваних) рис характеру підлітків на генеральній вибірці піддослідних ( $n=20$ ) з метою визначення акцентуацій характеру з використанням психодіагностичного опитувальника О. Лички та особистісного опитування Х. Шмішека.

Для повного розуміння і наочності результати були підсумовані по кожній шкалі і розраховано відсоток типів акцентуації характеру (рис. 1).

Ця тривимірна кругова діаграма показує наявність кожного типу акцентуації характеру серед досліджуваних нами підлітків у відсотках, де відразу стає помітним домінуючий тип акцентуації характеру та той, який найменш поширений у групі досліджуваних.

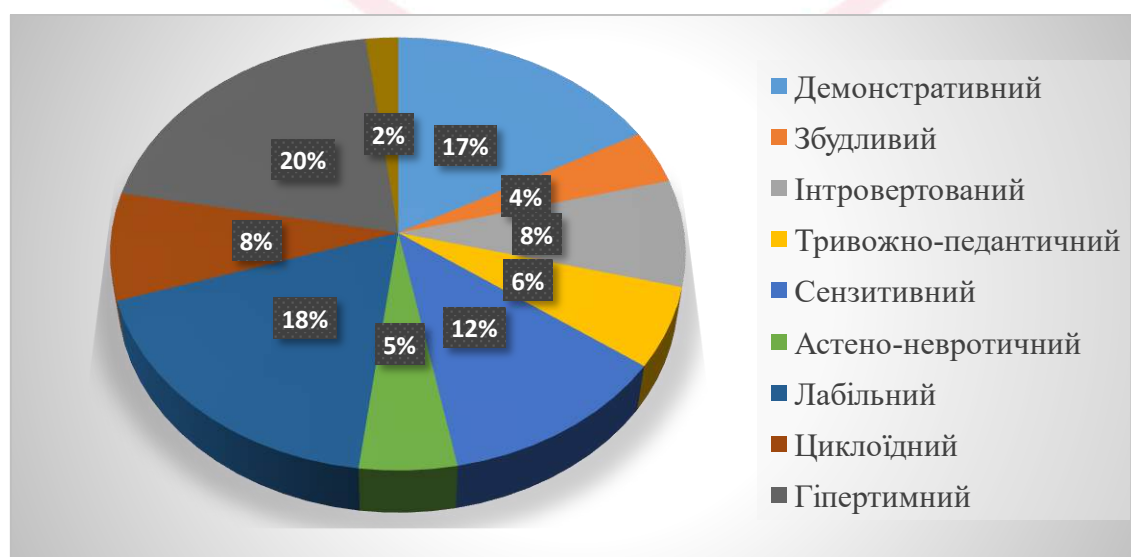


Рис. 1 Відсоткові показники акцентуацій характеру у досліджуваних



Розгляньмо отримані відсоткові результати, які висвітлено на діаграмі.

Так, за модифікованим опитувальником виявлення типів акцентуацій характеру підлітків А. Личка були отримані наступні результати: гіпертимний тип – 20%, циклоїдний – 8%, лабільний – 18%, астено-невротичний – 5%, сенситивний – 12%, тривожно-педантичний психастенічний – 6%, інтровертний (шизоїдний) – 8%, збудливий (епілептоїдний) – 4%, демонстративний (істероїдний) – 17%, нестійкий – 2%.

Отже, тип акцентуації характеру в підлітків, який найчастіше проявляється (за результатами опитування) – гіпертимний. Його ще називають *надактивним типом* акцентуації характеру, який може виявлятися у постійному веселому та піднесеному настрої та спільній енергійності, дуже невгамовній активності та потребі у постійному спілкуванні, а також схильності розпочинати багато справ і в результаті не доводити їх до кінця. За цим типом відразу слідує лабільний, що характеризується вираженими перепадами настрою та непередбачуваністю. Причини несподіваної зміни настрою можуть бути незначними, наприклад випадково пропущене слово, чийсь недобррозичливий погляд.

До речі, варто нагадати, що до демонстративного типу ми додали додаткові бали, які належать до шкали контролю, тому до визначення шкали демонстративності довелося підійти з особливою увагою та аналізом деталей. Інші типи акцентуацій зустрічаються у наших респондентів рідше, але також потребують подальшого вивчення та уваги.

Цей опитувальник багатогранний, містить деякі додаткові шкали, їх не обов'язково використовувати, але може бути доцільним, якщо є необхідність вирішення окремих питань психологічної діагностики. Одним із компонентів таких додаткових шкал є шкала ризику соціальної дезадаптації.

Ідентифікація ризику соціальної дезадаптації цілком можлива за наявності гіпертимної (Н), сензитивної (С), лабільної (Л), збудливої (З), (епілептоїдної) (Е), інтровертної (шизоїдної) (Ш), демонстративної (істероїдної) (І) За допомогою цього опитування визначено нестійкі (U) типи акцентуацій характеру.

Якщо діагностовано змішаний тип, то слід орієнтуватися на тип з найвищим балом (наприклад, коли ми діагностували змішаний гіпертимний нестабільний тип, але гіпертимний мав 8 балів, а нестабільний 6 балів, то ми використовували шкалу саме для гіпертимного типу акцентуації. Поруч наведені ознаки дезадаптації - значення показників за шкалами ПДО, які виступають наступними ознаками для даного типу (Таблиця 1). Наявність хоча б однієї з виділених ознак свідчить про високий рівень (Н + У, А + П) отримано шляхом арифметичного додавання балів за наведеними ознаками. Що стосується амбівалентності, то вона передбачає наявність як позитивних, так і негативних балів за шкалою депресії, незалежно від сумарного балу за нею.



Таблиця 1

**Типи акцентуацій характеру та прояви дезадаптації за А. Личком**

| <b>Тип акцентуації характеру</b> | <b>Прояви дезадаптації</b>                                                              |
|----------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Гіпертимний</i>               | Г=11 і більше, Е=7 і більше, Н=8 і більше, Д=5 і більше, Е=5 і більше, Г+Н=19 і більше; |
| <i>Шизоїдний</i>                 | Л=6 і більше, Ш=12 і більше, Д=5 і більше;                                              |
| <i>Лабільний</i>                 | Л=12 і більше, Ш=7 і більше, Н=7 і більше, Е=4 і більше, Д=4 і більше;                  |
| <i>Сензитивний</i>               | С=11 і більше, Е=6 і більше, Д=3 і більше, Дп – амбівалентність;                        |
| <i>Епілептоїдний</i>             | Ш=7 і більше, І=8 і більше, Н=8 і більше, Е=5 і більше, Д=5 і більше;                   |
| <i>Істероїдний</i>               | А=5 і більше, П=8 і більше, І=13 і більше, Н=7 і більше, Д=6 і більше;                  |
| <i>Нестійкий</i>                 | Ц=6 і більше, І=10 і більше, А+С+П=7 і більше;                                          |

Найбільшу увагу привертають два типи ознак ризику дезадаптації. Один з них – це помітно високий бал за кількістю балів типу акцентуації характеру, що діагностується. При мінімальній діагностичній кількості 6-7 балів результат 10-13 балів для лабільного, гіпертимного, шизоїдного, сенситивного, нестійкого та істероїдного типів є ознакою ризику дезадаптації. Але винятком є епілептоїдний тип, тобто одержаний тут високий показник епілептоїдності взагалі не свідчить про ризик дезадаптації. Швидше за все це пов'язано з існуванням такого поняття, як «гіперсоціальні епілептоїди», у яких можуть бути яскраво виражені риси власного типу акцентуації. Але інший тип ознак - це отримані високі показники за тими типами, які практично не сумісні або навіть у чомусь полярні по відношенню до типу акцентуації характеру, що діагностується. А саме, дуже високі показники епілептоїдності у сенситивного та гіпертимного типів, виражена шизоїдність у лабільного типу та навпаки лабільність у шизоїдного, психастенічність у істероїдного типу, циклоїдність та астенічність у нестійкого типу.

Також ми не виключаємо, що деяка тенденція до неузгодженості характеру (тобто відмінність за певною ознакою) може бути дезадаптивним чинником. Можливо, що такі протилежні риси є проявом такої реакції, як гіперкомпенсація.

Далі під час нашого дослідження респондентам пропонувалося заповнити *особистісний опитувальник Г. Шмішека* визначення акцентуацій характеру (табл.2). Опитувач, аналогічний попередньому, використовувався саме тому, що кожен із психодіагностичних методів має свої специфічні особливості. І в нашій роботі ми додатково використовуємо ще один метод визначення акцентуацій характеру саме для більш об'єктивної оцінки особистості.



Таблиця 2

**Обробка результатів особистісного опитувальника Г. Шмішека**

| Властивості характеру | Коефіцієнт | № питання з відповіддю «Так»              | № питання з відповіддю «Ні» |
|-----------------------|------------|-------------------------------------------|-----------------------------|
| Гіпертимність         | 3          | 1, 12, 25, 36, 50, 61, 75, 85             | -                           |
| Дистимність           | 3          | 10, 23, 48, 83, 96                        | 34, 58, 73                  |
| Циклотимність         | 3          | 6, 20, 31, 44, 55, 70, 80, 93             | -                           |
| Емотивність           | 3          | 3, 14, 52, 64, 77, 87                     | 28,39                       |
| Демонстративність     | 2          | 7, 21, 24, 32, 45, 49, 71, 74, 81, 94, 97 | 56                          |
| Застрагання           | 2          | 2, 16, 26, 38, 41, 62, 76, 86, 90         | 13,51                       |
| Педантичність         | 2          | 4, 15, 19, 29, 43, 53, 65, 69, 78, 89, 92 | 40                          |
| Тривожність           | 3          | 17, 30, 42, 54, 79, 91                    | 5,67                        |
| Збудливість           | 3          | 8, 22, 33, 46, 57, 72, 82, 95             | -                           |
| Екзальтованість       | 6          | 11, 35, 60, 84                            | -                           |
| Шкала брехні          | 1          | 9, 47, 59, 68, 83                         | 18,27,37,63                 |

Далі для повного розуміння і наочності результати за кожною шкалою були підсумовані і розраховано відсоткове співвідношення типів акцентуації характеру (рис. 2). Ця об'ємна кругова діаграма показує наявність кожного типу акцентуації характеру серед наших обстежених підлітків у відсотковому співвідношенні, де відразу стає помітним домінуючий тип акцентуації характеру, який зустрічається рідше від усіх інших у групі піддослідних.

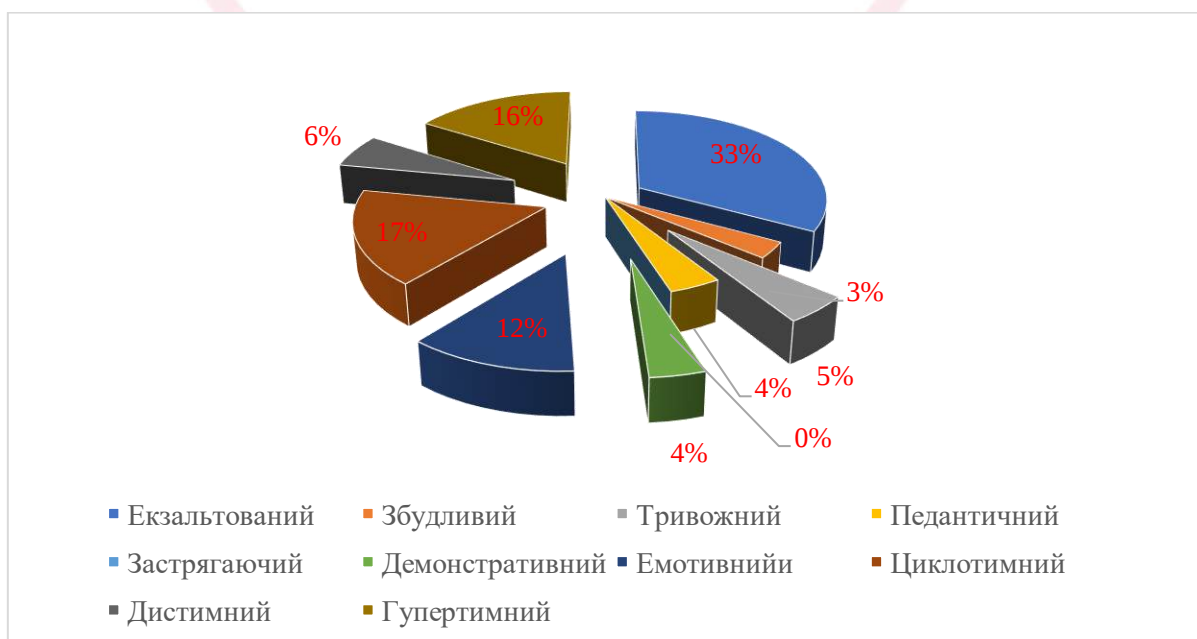


Рис. 2 Відсоткові показники типів акцентуації характеру



Розглянемо детальніше отримані результати відсоткового співвідношення на діаграмі.

Отримані результати показали, що за анкетою Г. Шмішека маємо наступне процентне співвідношення типів акцентуації характеру: гіпертимічний тип - 16%, дистимічний - 6%, циклотимічний - 17%, емотивний - 12%, демонстративний - 4%, застрягаючий - 0 %, педантичний - 4 %, тривожний - 5%, збудливий - 3%, екзальтований - 33%.

Отже, за результатами дослідження, переважаючим типом акцентуації характеру підлітків є екзальтований. Тобто є схильність до афективної екзальтації (це досить близько до демонстративності). Ось самі прояви, але на рівні емоцій (крім того, тут особливий вплив має темперамент).

Афективно-екзальтований тип — це тип особистості, який у народі називають «людиною настрою». Для цього типу характерна помітна легкість переходу від стану захоплення до стану смутку. Стан захоплення і зневіри - головні супутники цього типу. Настрій такої людини досить складно передбачити, адже воно може змінюватися зі швидкістю світла. Такий сплеск емоцій може мати прямий вплив на поведінку в повсякденному житті, а особливо на поведінку в конфліктній ситуації.

Поспілкувавшись з респондентами, у яких під час нашого дослідження виявлено афективно-екзальтований тип акцентуації характеру, ми дізналися, що в конфлікті вони справді непередбачувані, іноді самі дивуються, як змінюється їх настрій і ставлення до цього самого конфлікту. Його учасники можуть різко змінитися під час конфлікту.

Бажання вступити і продовжити конфлікт підсилюється тільки в залежності від настрою і стану особистості власника афективно-екзальтованого типу. Дуже несподіваним для нас було те, що за результатами особистісного опитувальника Г. Шмішека ми отримали результат, який свідчить про те, що 33% всіх інших типів акцентуацій цієї групи займає екзальтований тип.

Наступним етапом нашого дослідження стало впровадження методики діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі для детального вивчення стилю і структури міжособистісних стосунків та їх особливостей, а також вивчення уявлень респондентів про себе, своїх ідеальне «Я» і ставлення до себе. Ми обрали цей метод, тому що він чудово дозволяє виявити сфери людських конфліктів, це те, що нас найбільше цікавить у цій анкеті. Крім того, цей метод дозволяє вивчати відносини в малих групах зсередини.

Нашим респондентам було запропоновано 128 оціночних суджень, у тому числі сформовано 16 пунктів у кожному з 8 типів відносин, розташованих за зростанням інтенсивності. Ці судження стосуються характеру людини, її стосунків із оточуючими людьми.



За результатами дослідження ми отримали наступні типи тенденцій поведінки в конфліктних ситуаціях: авторитарний тип - 21%, егоїстичний - 16%, агресивний - 17%, підозрілий - 5%, підлеглий - 17%, залежний - 8%, доброзичливий - 10%, альтруїстичний - 6%. Підрахувавши бали за кожним октантом за допомогою спеціального ключа до опитувальника, отримані бали переносили на дискограму, де кінці векторів з'єднуються і утворюють профіль особистості. За допомогою спеціальних формул визначено показники для основних факторів: домінування та доброзичливості (рис. 3).

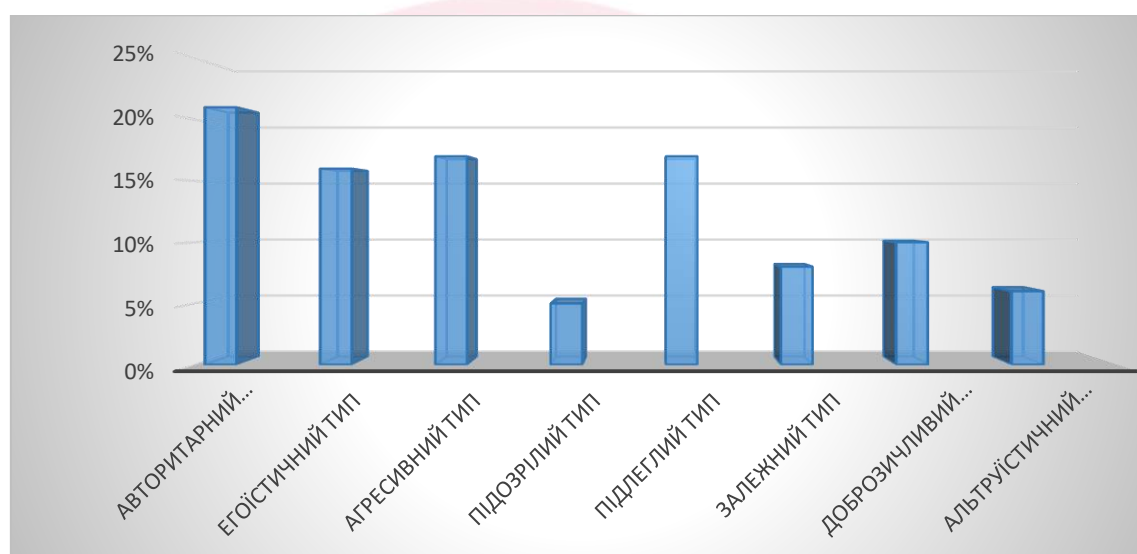


Рис. 3 Розподіл стилів поведінки в конфліктній ситуації серед респондентів

Отже, розподіл стилів поведінки в конфліктній ситуації серед суб'єктів свідчить про те, що в конфлікті переважає поведінка за принципом «домінування + агресивність», за якою рівноправно йдуть «домінування + доброзичливість» і «покірність + доброзичливість». , найменш вираженим стилем поведінки підлітків у конфлікті є підпорядкування + агресивність.

І на заключному етапі дослідження було проведено тест на опис поведінки людини в конфліктній ситуації К. Томаса (тест адаптований Н. В. Гришиною).

Ми обрали цей метод, оскільки він є одним із найпоширеніших методів діагностики поведінки людини в конфліктній ситуації. І саме цей метод став нам у нагоді для детального вивчення особистісної схильності до конфліктної поведінки, а також для виявлення певних стилів вирішення конфліктної ситуації. Крім того, метод додатково орієнтований на вивчення комунікативно-адаптаційних особливостей особистості та стилю міжособистісної взаємодії. За допомогою цієї анкети ми змогли визначити типову реакцію людини на конфлікт, його спрямованість, доцільність та ефективність.



Ми попереджали, що для того, щоб зробити свій вибір, необхідно подумати про ситуації, в яких бажання респондента відрізняються від бажань іншої людини, і згадати, як він зазвичай поводить себе в таких ситуаціях. Досить часто обидва запропоновані варіанти можуть здатися респонденту нетиповими, але в даному випадку необхідно було обвести кружечком той, який він би швидше за все використав у конфліктній ситуації.

Для повного розуміння і наочності результати були підсумовані по кожній шкалі і розраховано процентне співвідношення стилів поведінки в конфліктних ситуаціях (рис. 4).

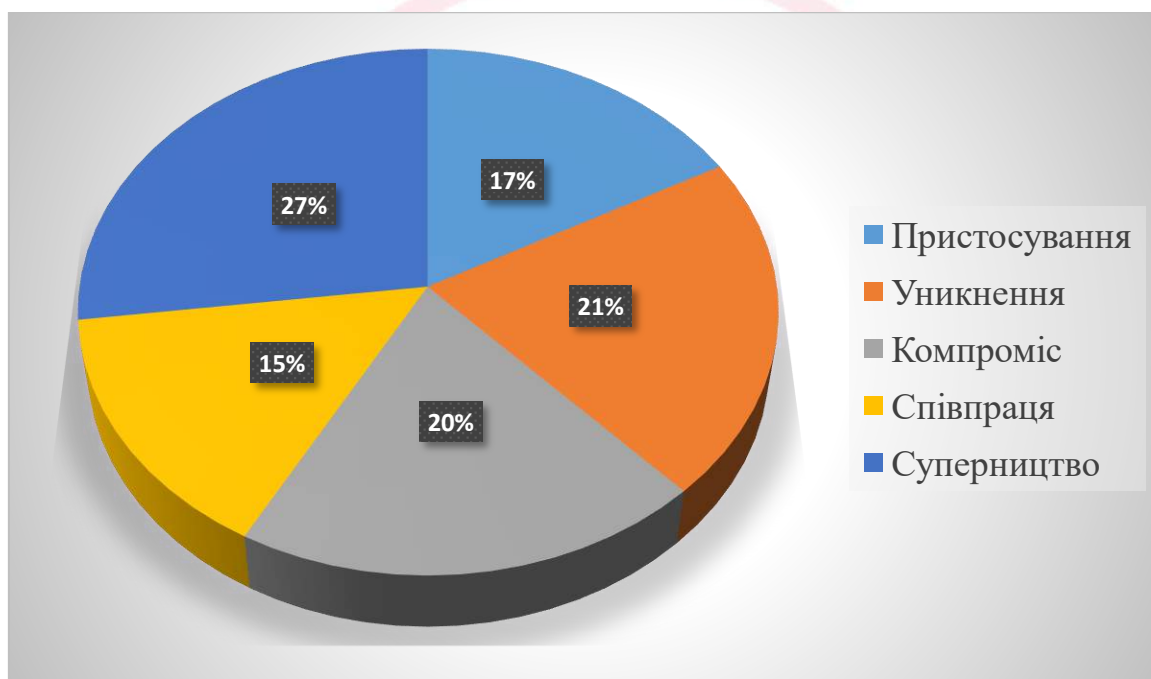


Рис. 4 Відсоткові показники стилів поведінки в конфліктних ситуаціях

Ця об'ємна кругова діаграма показує стиль поведінки серед наших обстежених підлітків у відсотках, де відразу стає помітним домінуючий стиль поведінки у конфліктних ситуаціях, і той, що зустрічається рідше від усіх інших у групі обстежених. Ми отримали такі співвідношення стилів поведінки у конфліктній ситуації: суперництво – 27%, співпраця – 15%, компроміс – 20%, уникнення – 21%, пристосування – 17%. Результати показують, що найпоширенішим серед підлітків є змагальний стиль вирішення конфліктної ситуації.

Отже, методика діагностики акцентуацій характеру і стилів поведінки в конфліктних ситуаціях показала, що найбільш поширеним типом акцентуації характеру у підлітків цієї групи є гіпертимний (його також називають гіперактивним типом акцентуації характеру, який може проявлятися в постійній веселій і піднесений настрій і загальний життєвий тонус, дуже нестримна



активність і потреба в постійному спілкуванні, а також схильність починати купу справ і врешті не закінчувати їх) і екзальтований (спостерігається схильність до афективного піднесення - це досить близько до демонстративності, тут самі прояви відбуваються, але на рівні емоцій). Додатково можна відзначити, що ефективність використання того чи іншого стилю вирішення конфлікту залежить від вимог конкретної ситуації та майстерності, з якою конкретна особа використовує цей стиль.

**Висновки.** У результаті дослідження встановлено, що акцентуації характеру є значущим чинником конфліктної поведінки підлітків. Виявлено, що носії гіпертичного, збудливого та демонстративного типів мають вищий рівень конфліктності, зумовлений емоційною збудливістю, імпульсивністю та прагненням до лідерства. Водночас сенситивні та дистонічні типи схильні до внутрішніх переживань конфліктів, уникаючи їх відкритого прояву. Соціально-психологічні чинники, зокрема стиль виховання, соціальне середовище та рівень комунікативних навичок, значно впливають на характер поведінки у конфліктних ситуаціях. Отримані результати підтверджують доцільність диференційованого підходу до профілактики конфліктної поведінки з урахуванням типів акцентуацій та соціального контексту. Ефективною є орієнтація на розвиток емоційного інтелекту, навичок ненасильницького спілкування та саморефлексії.

#### **Література:**

1. Бадієв І. В. Типологія акцентуацій характеру в підлітків. *Вісник ЖДУ. Особистість. Суспільство*. Житомир, 2015. Вип. № 5. С. 60–65.
2. Білопольська А. М. Самосвідомість проблемних підлітків: монографія. Львів, 2007. 332 с.
3. Голос М. В. Акцентуації характеру як фактор ризику девіантної поведінки підлітків. *Молодь та наука: актуальні проблеми педагогіки та психології*. Київ, 2017. Вип. № 2. С. 27–32.
4. Колесніченко В. О. Акцентуація характеру у самореалізації творчої особистості. *Освіта та суспільство*. Київ, 2008. Вип. № 6. С. 46–49.
5. Корчагіна Ю. І. Агресивні діти. *Здоров'я дітей. Додаток до газети «1 вересня»*. Запоріжжя, 2008. Вип. № 2. С. 37–40.
6. Моросанова В. І. Акцентуація характеру та стиль саморегуляції у підлітків. *Питання психології*. Львів, 2004. Вип. № 6. С. 30–37.

#### **References:**

1. Badiiev, I. V. (2015). Typolohiia aktsentuatsii kharakteru u pidlitkiv [Typology of character accentuations in adolescents]. *Visnyk ZHYDU. Osobystist. Suspilstvo – Bulletin of Zhytomyr State University. Personality. Society*, (5), 60–65. [in Ukrainian].
2. Bilopolska, A. M. (2007). Samousvidomlennia problemnykh pidlitkiv [Self-awareness of problematic adolescents]. Lviv. [in Ukrainian].
3. Holos, M. V. (2017). Aktsentuatsii kharakteru yak faktor ryzyku deviantoho povedinky u pidlitkiv [Character accentuations as a risk factor of deviant behavior in adolescents]. *Molod i nauka: Aktualni problemy pedahohiky i psykhologhii – Youth and Science: Actual Problems of Pedagogy and Psychology*, (2), 27–32. [in Ukrainian].



4. Kolesnichenko, V. O. (2008). Aktsentuatsii kharakteru u samorealizatsii tvorchoi osobystosti [Character accentuation in the self-realization of a creative personality]. *Osvita i suspilstvo – Education and Society*, (6), 46–49. [in Ukrainian].
5. Korchahina, Yu. I. (2008). Ahresyvni dity [Aggressive children]. *Zdorovia dytyny. Dodatok do hazety “1 Veresnia” – Children's Health. Supplement to the newspaper “1 Veresnya”*, (2), 37–40. [in Ukrainian].
6. Morosanova, V. I. (2004). Aktsentuatsii kharakteru ta styl samorehuliatsii u pidlitkiv [Character accentuation and style of self-regulation in adolescents]. *Psykhologichni problemy – Psychology Issues*, (6), 30–37. [in Ukrainian].

